

Lietuvos
Nematerialaus kultūros paveldo
vertybių sąvadas

Lithuanian Intangible Cultural Heritage Inventory

Sudarė ir vertė / compiled and translated by Skirmantė Ramoškaitė
Dailininkė / designer Audronė Lasinskiienė
Redaktorė / editor Renata Radavičiūtė

Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvado interneto svetainė savadas.lnkc.lt
Intangible Cultural Heritage Inventory website savadas.lnkc.lt

SL 420. 2018 01 23. 5 sp. l. Tiražas 500 egz.
Išleido Lietuvos nacionalinis kultūros centras, Barboros Radvilaitės g. 8, 01124 Vilnius

© Lietuvos nacionalinis kultūros centras, 2018
© Lithuanian National Culture Centre, 2018

Lietuvos Respublikos
kultūros ministerija
Ministry of Culture of the
Republic of Lithuania

LIETUVOS
NACIONALINIS

KULTŪROS
CENTRAS

Lithuanian National Culture Centre

Lietuvos Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadas

Lithuanian Intangible Cultural Heritage Inventory

2018
Vilnius

Pagal UNESCO Nematerialaus kultūros paveldo apsaugos konvenciją, nematerialus kultūros paveldas yra ilgai nusistovėjęs veikla, vaizdai, išraiškos formos, žinios, įgūdžiai, priemonės, objektai, žmogaus veiklos produktai ir su jais susijusios kultūros erdvės, kuriuos bendruomenės, grupės ir kai kuriais atvejais pavieniai žmonės pripažįsta savo kultūros paveldo dalimi. Šį nematerialų kultūros paveldą, perduodamą iš kartos į kartą, bendruomenės ir grupės nuolat atkuria reaguodamos į savo aplinką, į sąveiką su gamta ir savo istorija, ir jis joms teikia tapatybės ir tęstinumo pojūtį, taip skatindamas pagarbą kultūrų įvairovei ir žmogaus kūrybingumui. Lietuvoje panašia reikšmė vartojamos ir sąvokos tradicinė ar etninė kultūra.

Lietuvos etnografiniuose regionuose – Aukštaitijoje, Dzūkijoje, Mažojoje Lietuvoje, Suvalkijoje ir Žemaitijoje – iki šiol gyvybingos tarmės, papročiai, folkloras, ūkinė veikla, liaudies menas ir amatai, architektūra, pasaulėžiūra ir net žmonių charakterio ypatybės yra išsaugojusios savitus bruožus. Nematerialaus kultūros paveldo duomenys nuolat fiksuojami, kaupiami, tiriami ir publikuojami. Lietuvių ir kitų Lietuvoje gyvenančių tautų kultūra gyvuoja tiek savo prigimtinėje aplinkoje paveldėta, tiek naujomis, šiuolaikinėmis formomis – rengiami festivaliai, koncertai, mokymai, jaunimui skirtos akcijos; veikia per 500 folkloro kolektyvų, dirbujasi apie 4000 liaudies meno ir amatų meistrų, įvairios bendruomenės, organizacijos ir įstaigos puoselėja švenčių, senųjų darbų, ūkinės veiklos tradicijas, rūpinasi kulinariu bei kitų kultūros sričių paveldu.

Lietuva, 2004 m. ratifikavusi UNESCO Nematerialaus kultūros paveldo apsaugos konvenciją, įsipareigojo saugoti savo paveldą kaip itin svarbų tautos, bendruomenės, asmens tapatybės dėmenį ir sukurti gyvuojančio, visuomenei, bendruomenėms reikšmingo šio paveldo sąvadą, užtikrinantį vertybių nustatymą, apsaugą, tęstinumą ir sklaidą. Sąvado kūrimu rūpinasi Lietuvos Respublikos kultūros ministerija ir Lietuvos nacionalinis kultūros centras.

2015–2016 m. priėmus reikiamus teisės aktus, Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvado kūrimo darbai įsibėgėjo, prie jų prisideda savivaldybės, kultūros, mokslo ir studijų institucijos, nevyriausybinės organizacijos, bendruomenės ir pavieniai asmenys. Savivaldybių paskirti už sąvado sudarymą atsakingi specialistai tiesiogiai bendradarbiauja su Lietuvos nacionaliniu kultūros centru ir padeda bendruomenėms teikti paraiškas.

Viliamasi, kad sąvadas prisidės prie vertybių sklaidos, išsaugojimo, pagarbos joms ugdyimo ir valstybei bei pasauliui svarbios darnios plėtos.

2017 m. į Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadą įrašytos pirmosios dešimt Lietuvos vertybių. Į jį, žinoma, perkeliami ir UNESCO Reprezentatyviajame žmonių nematerialaus kultūros paveldo sąrašė esantys reiškiniai.

According to UNESCO's Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage, the intangible cultural heritage means the practices, representations, expressions, knowledge, skills – as well as the instruments, objects, artefacts and cultural spaces associated therewith – that communities, groups and, in some cases, individuals recognize as part of their cultural heritage. This intangible cultural heritage, transmitted from generation to generation, is constantly recreated by communities and groups in response to their environment, their interaction with nature and their history, and provides them with a sense of identity and continuity, thus promoting respect for cultural diversity and human creativity. In Lithuania, similar terms traditional or ethnic culture are used interchangeably.

The people of Lithuanian ethnographic regions – Aukštaitija, Dzūkija, Lithuania Minor, Suvalkija and Žemaitija – have preserved dialects, customs, agricultural activities, folk arts and crafts, architecture, worldview and even site-specific character traits. The data on the Intangible Cultural Heritage has been constantly recorded, collected, published and researched. The traditional culture of Lithuanians and other inhabitant nations prevail both in its inherent environment and in modern forms: festivals, concerts, trainings and youth-oriented events; there are more than 500 folklore groups, 4000 folk artists and craftsmen, various communities, organizations and institutions contributing to the development and dissemination of the traditions of celebrations, crafts, agriculture, culinary heritage and other cultural spheres.

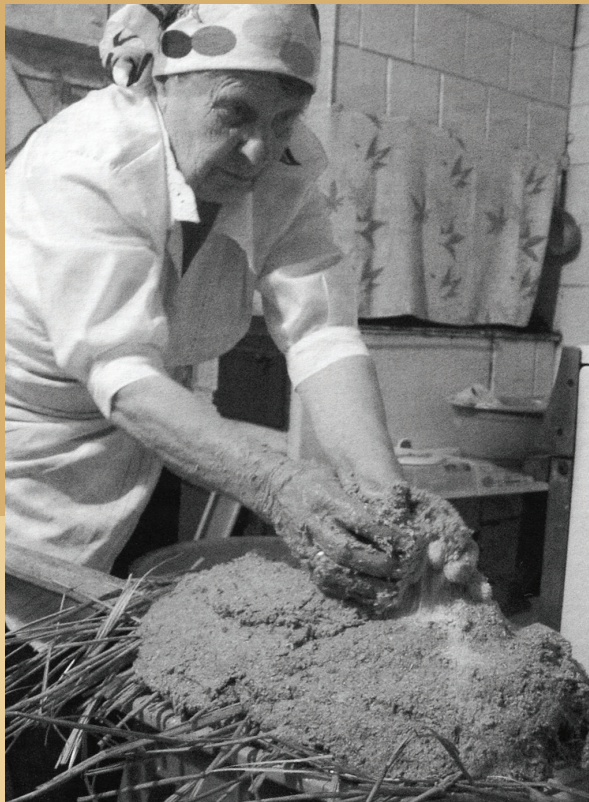
Lithuania ratified UNESCO's Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage in 2004 and pledged to safeguard its heritage as a significant part of the identity of its nation, communities and individuals as well as to create a successful inventory of intangible cultural heritage that would play an important role to the society. The governor of the Inventory data is the Ministry of Culture of the Republic of Lithuania and the manager is Lithuanian National Culture Centre.

By adopting required legal acts in 2015–2016, the development of Intangible Cultural Heritage Inventory accelerated: municipalities, cultural, science and education institutions, NGOs, communities and individuals have been contributing to the process. Specialists for developing the inventory in municipalities cooperate with Lithuanian National Culture Centre and help communities prepare application forms.

It is anticipated, that the inventory would contribute the disseminations and safeguarding of the heritage, would promote respect to it and be a part of the country's and the world's sustainable development.

In 2017 the first 10 elements were inscribed in the inventory. Of course, the latter also includes the elements already inscribed in UNESCO's Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity.

Jūžintų krašto keptinis alus

*Salyklo kepalų formavimas
Lietuvos nacionalinio kultūros centro archyvo nuotrauka, 2003 m.*

*Moulding malt dough
Photograph of Lithuanian National Culture Centre Archive, 2003*

Lietuvoje alus yra ne tik gėrimas, kulinarinio paveldo dalis – jis reprezentuoja tradicinę kultūrą plačiąja prasme.

Lietuviškas keptinis alus – unikali alaus gamybos tradicijų atmaina, senesnė už darytinį alų. Apie ją žinota jau XVII a. – Mato Pretorijaus aprašytas keptinis gėrimas iš vandenyje paraugintos duonos, rugių, žirnių ir avižių mišinio primena keptinį alų. Jo gamyba – ilgas, sumanumo ir patirties reikalaujantis darbas: iš miežių tešlos formuojami kepalai, jie kepami duonkepėje krosnyje, sulaužomi, užpilami virintu vandeniu, išbrinkinami, tada nuleidžiama misa, išpilstoma į statines ir rauginama.

Ilgiausiai šio alaus gamyba buvo praktikuojama Rokiškio krašte, ypač – Jūžintų apylinkėse. Seniau be jo neapsiėjo nė vienos laidotuvės, šeimos ar kaimo šventės. Jis vertinamas dėl išskirtinio skonio ir poskonio: tirštumo, lipnumo ir malonaus karstelėjimo, kurį suteikia Jūžintų apylinkėse surinkti apyniai ir pelynai, aviečių stiebai ir lapai, džiovintų obuolių ir kriaušių nuovirai. Alus yra nestiprus, lengvai svaiginantis, nekeliantis pagirių. XX a. pirmoje pusėje keptinį alų dažniausiai gamino moterys: dukterys žinias perimdavo iš motinų, marčios – iš anų. Dabar tradicija nyksta, nors nemažai moterų dar gerai žino gamybos ypatumus.

Šį paveldą ir jį išsaugojusius žmones Jūžintų bendruomenė itin vertina: nė viena bendruomenės ar asmeninė šventė, krašto tradicijų pristatymas neįsivaizduojamas be šio alaus. Jo mielai užsisako ir kitų kraštų žmonės. Tai prisideda prie Jūžintų miestelio ir apylinkių patrauklumo vietos žmonėms ir atvykstantiems svečiams bei turistams.

Keptinis beer of Jūžintai area

In Lithuania, beer is not only a beverage, but also a part of culinary heritage as it represents traditional culture in a broad sense.

Lithuanian *keptinis* beer (baked beer) is a unique variation of brewing traditions, much older than the usual beer as we know it today. The method was already used in the 17th century – in his writings, Matas Pretorijus described a *keptinis* beverage made from a mixture of rye, peas, oats and bread fermented in water which resembles *keptinis* beer. The process of making the latter is long, requiring cleverness and skills: first, barley dough loaves are formed, they are baked in the oven, broken into pieces, poured over with hot water, left to swell, the mash is later separated, poured into barrels and left to ferment.

The longest this beer has been produced in Rokiškis area, especially in Jūžintai and surrounding villages. In the past, no funerals, family or local festivities would take place without *keptinis* beer. It is appreciated for its distinctive taste and aftertaste: thickening, viscosity and pleasant bitterness given by hops, pelts, raspberry stems and leaves collected in Jūžintai area as well as juice of cooked dried apples and pears. The beer is not strong, lightly intoxicating and not causing hangover. During the first half of the 20th century *keptinis* beer was produced usually by women: mothers would pass on their knowledge to daughters, mothers-in-law would teach their daughters-in-law. Nowadays the tradition is less alive, yet quite a few women know how to make the beverage.

The heritage and the bearers are well appreciated by the Jūžintai community: no communal or personal festivities, presentation on local traditions are held without *keptinis* beer. People from other regions as well order the beer. The tradition contributes to the attractiveness of Jūžintai and surrounding areas to locals, guests and tourists.

Girinė ir vola
Lietuvos nacionalinio kultūros centro archyvo nuotrauka, 2003 m.

Barrel and wooden cork
Photograph of Lithuanian National Culture Centre Archive, 2003

Kryžių lankymo tradicija Griškabūdžio apylinkėse

*Prie kelio Bliuviškiai–Vidgiriai kryžiaus
Bliuviškių kaimo bendruomenės archyvo nuotrauka, 2017 m.*

*Next to the cross by the road Bliuviškiai–Vidgiriai
Photograph of Bliuviškiai village community archive, 2017*

Iš Prancūzijos per kitas Europos šalis apie XVI a. į Lietuvą atkeliavusi, XVIII a. – maro metais – ypač paplitusi kryžių lankymo tradicija susiejo krikščioniškos atgailos, maldos, apsaugos prašymo apeigas su baltų praktikuota laukų apėjimo ir saugos užsitikrinimo apeiga po pavasarinės sėjos.

Griškabūdžio apylinkėse Šakių rajone ši tradicija išliko nenutrūkusi. Tai svarbi bendruomeninė procesija, kuria pavasarį – pirmadienį, antradienį arba trečiadienį prieš Šeštines, šešias savaites po Velykų – einant nuo kryžiaus prie kryžiaus meldžiamasi, giedama ir prieš artėjančius žemės darbus prašoma gero derliaus, palankaus oro, globos gyvuliams, taip pat sveikatos šeimynai, kryžių statytojams. Bliuviškių ir kaimyninių kaimų gyventojai, nepaisydami šalį siaubusių diktatūrinių režimų, apeigą tęsia iki šių dienų: prieš procesiją sutvarko kryžių aplinką, pasodina gėlių ir padeda žvakelių, paskui ankstyvą rytą renkasi prie pagrindinio kaimo kryžiaus, pradeda giedoti Visų šventųjų litaniją, apeina visus kaimo ir laukų kryžius, o apeigą baigia bendruomenės susiejimu, suneštinėmis vaišėmis. Kalbama apie bendras kaimo problemas, džiaugiamasi nuveiktais darbais, aptariami kaimynų ūkiuose atsiradę geri ar blogi pokyčiai, pasakojami įdomesni nutikimai, padainuojama. Tai yra bendruomenės šventė, suteikianti progą palaikyti ne tik senuosius tikėjimus ir apeigas, bet ir tarpusavio ryšius; kryžių statytojai, jų globėjai, ūkininkai procesiją laiko didele garbe ir tiki kryžiaus, maldų ir giesmių galia paveikti žmonių, ūkio gyvenimą į gerąją pusę.

Dėl šios tradicijos atstatomi ir restauruojami kryžiai bei koplytėlės, vykdomi edukaciniai mokymai, kuriamos prielaidos tradicijai tęstis.

Tradition of visiting crosses in Griškabūdis area

Originating from France through other European countries and arriving to Lithuanian in around 16th century, in the 18th century – the years of plague – the tradition of visiting crosses was popular linking the rituals of Christian penance, prayer and protection request with the Baltic practices of attending fields and ensuring the safety of the spring sowing.

In Griškabūdis area in Šakiai district the tradition has remained unchanged. It is an important communal procession, during which in spring – on the Monday, Tuesday or Wednesday before Ascension Day, six weeks after Easter – the locals walk from cross to cross praying, chanting and, as it takes place before forthcoming work regarding soil, they ask for good crops, favourable weather conditions, protection of farm animals as well as health for families and craftsmen who made crosses. Residents of Bliuviškiai and neighbouring villages, in spite of dictatorship regimes that devastated the country, continue to perform this ritual to this day: before the procession, they clean the environment of the crosses, plant flowers and place some candles, the next day early in the morning everyone gathers near the central cross of the village, start chanting the Litany of All Saints, visit the crosses both in the living area and the fields, finally, they finish the ceremony with a gathering and picnic. People talk about community problems as well as celebrate accomplished work, they discuss positive or negative changes in neighbours' farms, tell stories and sing. It a community celebration that helps to preserve not only the old beliefs and ceremonies, but also mutual relations. Cross craftsmen, their patrons and

farmers consider the procession a great honour and believe in the power of crosses, prayers and chants to affect people and the state of farms for the better.

Because of this tradition, crosses and chapels are rebuilt and restored, educational workshops and trainings are held as well as conditions for the procession to keep living.

*Prie Bliuviškių kaimo kryžiaus
Bliuviškių kaimo bendruomenės archyvo nuotrauka, 2003 m.*

*Next to the cross in Bliuviškiai
Photograph of Bliuviškiai village community archive, 2003*

Kūčios

*Aukštaitiškas Kūčių stalas
Lietuvos nacionalinio kultūros centro archyvo nuotrauka, 2012 m.*

*Christmas Eve dinner table characteristic of Aukštaitija
Photograph of Lithuanian National Culture Centre Archive, 2012*

Kūčios – Kalėdų išvakarės, gruodžio 24 d. – viena seniausių lietuvių švenčių pagal Saulės kalendorių.

Pirmiausia tai – žiemos saulėgrįžos šventė, jos apeigos, papročiai, tikėjimai buvo skirti paveikti aukščiausias gamtos, tamsos ir šviesos galias, pažymėti ūkinių metų užbaigas ir pasitikti naujuosius, paminėti protėvius, mirusiuosius ir užsitikrinti savo šeimos, ūkio, derliaus gerovę, susitaikyti su artimaisiais ir kaimynais. Tačiau tradicijoje baltiškieji ženklai dera su krikščioniškaisiais – Jėzaus Kristaus gimimo – akcentais.

Lietuviškų Kalėdų išvakarių iškilmių reikšmė Vakarų pasaulyje neturi atitikmens, panašūs papročiai iš dalies dar gyvi tik rytinėje Lenkijos ir vakarinėje Baltarusijos dalyje. Šventės struktūra, pagrindinės apeigos ir tikėjimai iki XXI a. mažai kito. Prie to prisidėjo etnologiniai tyrimai, aktyvus švietimas, nors šie procesai iš dalies lėmė ir tam tikrų regioninių skirtumų nykimą.

Visais laikais Kūčias minėjo ir tebemini Lietuvoje gyvenantys, iš jos ištremiti ar savo noru išvykę tautiečiai. Tai šeimos šventė – šią dieną į tėvų namus stengiasi sugrįžti vaikai. Iki Kūčių vakarienės sutvarkomi namai, kiemas, nusiprausiami, puošiami eglutė. Vaisės – ne mažiau kaip kiekviename etnografiniame regione savaip ruošiamų 12 patiekalų iš grūdų,

miško, daržo ir sodo gėrybių, žuvies, be mėsos, gyvulinių riebalų, pieno ar jo produktų. Svarbiausi valgiai – kūčia, kūčiukai, aguonpienis, kisielis, silkė, grybai. Stalas dengiamas gerajame kambaryje, valgyti sėdama patekėjus Vakarinei žvaigždei. Jei šeimoje yra senesniai mirę žmogus, toje vietoje, kur sėdėdavo, dedama tuščia lėkštutė.

Vakarienė pradedama kalėdaičio (plotkelės) – specialaus bažnyčioje pašventinto paplotėlio – laužymo, dalijimosi ir laimės linkėjimo apeiga. Būtina paragauti visų patiekalų, kad ateinantys metai būtų sotūs ir turtingi. Po vakarienės po truputį visų valgių stengiamasi palikti ant stalo vėlėms.

Nepaisant to, kad Kūčių vakarienė švenčiama tik šeimoje, tarp artimiausių giminaičių, ji išlieka bene visuotiniausia lietuviška tradicija, laukiamiausia švente – visa Lietuva ir nemaža dalis emigrantų sėda prie apeiginio stalo.

Christmas Eve

Kūčios – Christmas Eve, December 24th – is one of the oldest Lithuanian feasts celebrated in accordance with the solar calendar.

First and foremost, it is a winter solstice celebration, therefore regarding rituals, customs and beliefs were used to influence the highest powers of nature, darkness and light, to mark the end of the year of farm work and welcome the new year, to honour ancestors and the deceased, to ensure the wellbeing of the family, successful farming and crops, to reconcile with relatives and neighbours. The tradition combines the Baltic symbols with the Christian symbolism regarding the birth of Jesus Christ.

The significance of Lithuanian Christmas Eve celebration has no equivalent in the Western world, similar customs partially remain only in Eastern Poland and Western Belarus. The structure of the celebration, main rituals and beliefs have changed minutely up to the 21st century. Ethnological research and engaged education contributed to the status, although the processes partially led to the disappearance of certain regional differences.

At all times, Christmas Eve has been celebrated by all Lithuanians: those living in the country, in exile and in migration. It is a family celebration – on this, children travel to their parents' home. Before sitting down to Christmas Eve dinner, the house and the yard have to be cleaned, everyone – washed up and the Christmas tree – decorated. The dinner is of not less than 12 dishes, each prepared differently depending on a region and consisting of crops, fish, forest and garden goods, but no meat, animal fat or dairy. The main dishes are *kūčia*, *kūčiukai*, poppy milk, *pap* (thick beverage from oats or berries and starch), herring, and mushrooms. The table is set in the good room and the dinner is served when the Evening

Star has risen. Places are also set at the table for recently deceased family members.

The dinner begins by sharing *kalėdaitis*, a special Christmas wafer consecrated at the church, and wishing each other happiness. It is a must to taste every dish in order for the forthcoming year to be stuffed and rich. After the dinner, pieces of every dish are left on the table for the souls.

Despite that Christmas Eve is a family only gathering, it remains one of the most widely celebrated and waited Lithuanian tradition – all Lithuanians – home and abroad – take seats at the table.

*Kūčių vakarienė Peliagrindos kaime Baltarusijoje
Arūno Baltėno nuotrauka, 2012 m.*

*Christmas Eve dinner in Peliagrinda village in Belarus
Photograph by Arūnas Baltėnas, 2012*

Kupiškėnų vestuvės

*Kupiškėnų vestuvininkai
Kupiškio etnografinio muziejaus archyvo nuotrauka, 1934 m.*

*Characters of Kupiškėnai wedding
Photograph of Kupiškis Ethnographic Museum Archive, 1934*

Tautosaka, papročiai bei išskirtine tarme garsus Kupiškio kraštas nuo seno domino mokslininkus bei kultūros tyrinėtojus. Išskirtinio dėmesio sulaukė kupiškėnų vestuvių papročiai, formavę bendruomenės ir individo požiūrį į santuoką, tarpusavio santykius šeimoje. Jų archajiškumą liudija savitos apeigos: tėvo palaiminimas, jaunosios kelionė į vyro šalį nakčia, nuo pakenkti galinčių jėgų apsigobus baltą drobės maršką, marčios įsiteikimas naujai šeimai ir namų dievybėms, jaunųjų guldymas, prikeltuvės, marčios nuometavimas. Gausiai išliko apeiginių dainų, sutartinių, verkavimų, oracijų, muzikos ir šokių.

Šiuo paveldu remiantis, jau daugiau kaip 80 metų rengiami etnografiniai vaidinimai kupiškėnų tarme. Onos Simonavičiūtės-Glemžienės ir jos dukters Stefanijos Glemžaitės iniciatyva 1933 m. Pyragių kaime suvaidintas pirmasis spektaklis „Kupiškėnų sanobinas veselios“, paskatinęs atlikti detalesnius šio krašto vestuvių papročių tyrimus. 1941 m. nutrūkusi tradicija 1966 m. atgaivinta mokytojų Onos Paulauskienės-Čepėnaitės ir Petronėlės Zulonienės-Mažeikaitės iniciatyva. Kupiškio etnografinis liaudies teatras apie 30 metų rodė Povilo Zulono režisuotą spektaklį „Senovinės kupiškėnų vestuvės“. Jo veikėjai buvo artistiški ir meniški žmonės, savo atsiminimu ir patirtį perkėlę į sceną. Apie spektaklį buvo sukurtas filmas (1970 m.) ir įrašytos plokštelės.

Kupiškėnų vestuvių „gyvenimą“ scenoje tęsė Kupiškio kultūros centro folkloro ansamblis „Kupkėmis“, kuris pagal Almos Pustovaitienės sukurtą scenarijų 1999 m. rudenį parodė etnografinį vaidinimą „Vesėlios anoj šaly“. Tai – vestuvių papročiai jaunojo pusėje, kur įvyksta vienas esminių gyvenimo virsmų. Šiame spektaklyje daugiau baltiškos pasaulėžiūros, pirktinių vestuvių elementų, jame skamba sutartinės. Tęsdami vestuvių etnografinio vaidinimo tradicijas, folkloro ansamblio „Kupkėmis“ žmonės nuolat papildė spektaklį, vadiną jį ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje. Vertybės saugotojai sąmoningai siekia, kad šios tradicijos grįžtų į šiuolaikines vestuves, moko prasmingai jas švęsti, įtraukia jaunimą į senovines apeigas, supažindina poras su vestuvių papročiais ir padeda juos atlikti.

Kupiškėnai Wedding

Folkloro ansamblis „Kupkėmis“
Kupiškio kultūros centro archyvo nuotrauka, 2012 m.

Folklore Ensemble 'Kupkėmis'
Photograph of Kupiškis Cultural Centre Archive, 2012

Known for its folklore, customs and unique dialect, Kupiškis region has long been a subject of interest of scholars and cultural researchers. Special attention has been paid to the wedding customs of Kupiškis that shaped the attitude of the community and individuals towards marriage and family relations. The archaic nature of the weddings is evidenced in their rituals: blessing by the father, bride's trip to her husband's homeland at night covered in a white linen shawl as a protection from dangerous powers, giving respect to the new family and the deities of the house, laying the newlyweds to bed, waking them up and putting the veil on bride's

head. Moreover, a great amount of ritual songs, *sutartinės*, lamentations, orations, musical and dance pieces remain.

Based on the heritage, ethnographic plays in Kupiškis dialect have been performed for more than 80 years. On the initiative of Ona Simonavičiūtė-Glemžienė and her daughter Stefanija Glemžaitė in 1933 the first play 'The Ancient Wedding of Kupiškis Residents' was conducted in Pyragiai village, which fostered detailed research of the wedding customs. The tradition, abandoned in 1941, was brought to life in 1966 on the initiative of teachers Ona Paulauskienė-Čepėnienė and Petronelė Zulonienė-Mažeikaitė. For more than 30 years Kupiškis Ethnographic Folk Theatre troupe had performed plays 'The Old Wedding of Kupiškis Residents' directed by Povilas Zulonas. The characters

were portrayed by artistic people, who transferred their own memories and experiences to the stage. A well-known film (1970) and several vinyls are dedicated to the play.

The bearers of the tradition now are Kupiškis Cultural Centre Folklore Ensemble 'Kupkėmis' that in 1999 performed a new ethnographic play 'Wedding in the Land on the Other Side' written by Alma Pustovaitienė. It depicts the wedding customs of the new husband's home, where one of the most significant changes of life happens. This play shows more aspects of the Baltic worldview, elements of being bride and *sutartinės*.

By continuing the tradition of the ethnographic wedding play, 'Kupkėmis' update the play, perform it both in Lithuania and abroad. The bearers deliberately seek to bring back the traditions to modern weddings, teach how to meaningfully celebrate them, include the young into the old rituals, introduce couples to wedding customs and help to engage in them.

Kurtuvėnų Užgavėnės

*Užgavėnių persirengėliai
Balio Buračo nuotrauka, 1926 m.*

*Dressed up participants of the Shrove Tuesday procession
Photograph by Balys Buračas, 1926*

Daugybė tautų turi žiemos palydų tradicijas, Lietuvoje tai – Užgavėnės, bendruomeninė šventė, kurios paskirtis – budinti gamtą iš žiemos sąstingio. Šios kalendorinės šventės papročiai susipynę su senaisiais baltų tikėjimais, maginiais veiksmais, skatinančiais gyvastingumą, vaisingumą ir derlingumą: voliojimas ant žemės, ožio melžimas, „bergždinių“ pirkimas, persirengimas kita lytimi, laistymas vandeniu ir kiti. Vieni seniausių Užgavėnių papročių išlikę Žemaitijos kaimuose ir miesteliuose. Krikščionybės įvestos Gavėnios susilaikymo išvakarėse žmonės buvo linkę gerokai pašėlti: persirengti mitinėmis būtybėmis, gyvūnais, kitataučiais, lankyti kaimy-

nus, krėsti išdaigas, nevaržomai pasilinksinti ir prisivaišinti: sekmadienį – tris, pirmadienį – šešis, o antradienį – net devynis arba dvylika kartų blynais, kleckais, kugeliu, vėdarais, riebia mėsa, šaltiena, kumpiu, šiupiniu su kiaulės uodega, pyragais, gira.

Vyresniosios kartos žmonės, nuo vaikystės dalyvaujantys vaikštynėse, dar ir šiandien prisimena, kaip prieškariu buvo švenčiamos Užgavėnės. Sovietmečiu draustos Užgavėnės dėl Kurtuvėnų bendruomenės pasipriešinimo ir mokytojos Janinos Čepulytės-Lukoševičienės iniciatyvos buvo atgaivintos 1971 m. Šventė tapo pasipriešinimo režimui išraiška, įkvėpusia kitų Žemaitijos miestelių bendruomenes rengti

žiemos palydų šventes.

Kurtuvėnų Užgavėnės vyksta kasmet antradienį, likus septynioms savaitėms iki Velykų. Persirengėlių vaikštynes rengia asociacija „Kurtuvėnų bendruomenė“ ir folkloro ansamblis „Kurtuovė“ (vadovė Edita Ramančionienė). Miestelio ir apylinkių žmonės pasipuošia tradicinėmis (ožio, meškos, gervės, arklio su raiteliu, vestuvinių, žydo, čigono, ubago, velnio, raganos, giltinės, malpos, mergos ant šieno, kanapinskio, lašinskio) ir naujoviškomis (jūrininko, gelbėtojo, klouno, kunigo, plėšiko ir kitomis) kaukėmis, vaikšto būriais po kiemus, buria, gydo, prekiauja, maldauja. Vakare norintys prisijungia ir vaikšto su suaugusių persirengėlių būriu, perimdami gyvąją tradiciją. Išvykusieji gyventi kitur per Užgavėnės stengiasi apsilankyti tėviškėje ir dalyvauti šventėje.

Kurtuvėniškiai Užgavėnės ir šiandien vadina didžiausia metų švente, jungiančia bendruomenę.

Kurtuvėnai Shrove Tuesday

Many nations have the traditions regarding the festivities of the farewell to winter. In Lithuania it is *Užgavėnės*, Shrove Tuesday, a community celebration, the purpose of which is to awaken the nature from the winter stagnation. The customs of this calendar festival intertwine with the old Baltic beliefs and magic rituals, which stimulate liveliness, fertility and prosperity, for example, by rolling on the ground, milking male goat, buying unmarried women, dressing opposite gender, splashing water, etc.

The oldest Shrove Tuesday customs remain in the villages and towns of Žemaitija. On the eve of Lent fasting introduced by Christianity, people were inclined to celebrate with merriment by dressing like mythical creatures, animals and foreigners, visiting neighbours, being mischievous, to unrestrictedly have fun and eat pancakes, mashed potato balls and pie, pig intestines stuffed with potato filling, blood or barley grain filling, fat meat, meat jelly, ham, hotchpotch with pig tail, pies and kvass three times on Sunday, six – on Monday and on Tuesday – even nine or twelve.

The older people, who themselves took part in the *Užgavėnės* procession, to this day remember the how the festivities were held pre-war. Banned during the Soviet period, Shrove Tuesday was resurrected in 1971 because of the resistance of Kurtuvėnai community and on the initiative of teacher Janina Čepulytė-Lukoševičienė. The celebration became an expression of resistance and inspired other Žemaitija communities hold the festivities of the farewell to winter.

Kurtuvėnai Shrove Tuesday takes place annually on Tuesdays, seven days before Easter. The procession of costumed

people is organised by Association 'Kurtuvėnai Community' and Folklore Ensemble 'Kurtuovė' (leader Edita Ramančionienė). Locals put on traditional (male goat, bear, crane, horse and its rider, wedding characters, Jew, gipsy, beggar, devil, witch, Death, person with a huge head, girls on hey, *kanapinskis* and *lašinskis*) and modern (seaman, rescuer, clown, priest, robber) masks, walk in groups, tell future, cure, sell and beg. In the evening children join the adults and as well take part in the procession. Those, who left the hometown, on Shrove Tuesday come back to visit and take part in the festivities.

Kurtuvėnai residents to this day consider Shrove Tuesday the biggest celebration of the year uniting the community.

*Užgavėnių jaunieji
Kurtuvėnų regioninio parko direkcijos archyvo nuotrauka, 2017 m.*

*Newlyweds of Užgavėnės procession
Photograph of Kurtuvėnai Regional Park Directory Archive, 2017*

Lopšinių ir vaikų migdymo tradicijos Lietuvoje

*Pateikėja Emilija Brajinskienė
Lietuvos nacionalinio kultūros centro archyvo nuotrauka, 2008 m.*

*Bearer Emilija Brajinskienė
Photograph of Lithuanian National Culture Centre Archive, 2008*

Lopšinės ir jas supantis paprotinis bei apeiginis kontekstas šimtmečius padėjo žmonėms auginti savo vaikus. Perėjimas iš būdravimo į miegą laikytas pavojinga virsmo būsena, ypač kūdikio iki vienu metų, ir buvo sietas su įvairiais tikėjimais (prieš guldamt kūdikį lopšyje pasupti katę) bei draudimais (supti tuščią lopšį), o mažylio supimas lopšyje – viena iš ap-

saugos priemonių. Migdant dainuotos lopšinės, su-
pimo judesį imituojantys pasikartojantys melodijų
motyvai, priedainiai (pavyzdžiui, *lylia lylia, liuli liuli,
a-a a-a*) taip pat turėjo maginę paskirtį – prišaukti
miegą ir skatinti augimą.

Lopšines kurdavo ir dainuodavo mamos, auklės, vy-
resnieji šeimos nariai. Tradicija, išsaugodama tam
tikrus regioninius savitumus, iki šiol pasklidusi viso-
je Lietuvoje ir perduodama šeimos moterų.

Senosios lopšinės dažniausiai yra trumpos, vienbal-
sės, jų melodijos paprastos. Labai svarbi improvizaci-
ja – kiekviena mama savaip melodiją išdainuoja,
atranda savų žodžių kreiptis į vaikelį, jį apdainuoti,
palinkėti gražiausių dalykų. Lopšinių žodžiai taip
pat nesudėtingi, lengvai vaikeliai suvokiami, tačiau
vaizdingi, jose veikiantys personažai – mieli ir jau-
kūs, bet turintys ir mitologinį krūvį, pavyzdžiui, pe-
lelė, zuikis, katelė, baubukas.

Psichologai pastebi, kad lopšinės palaiko darnų ma-
mos ir kūdikio ryšį, skatina mažylio psichikos sta-
bilmumą, stiprina saugumo jausmą. Be to, susidaro

archetipinis laukas, per kurį perimami svarbūs savos kultūros
pagrindai, veikiantys tolesnį gyvenimą. Vertinama ir ugdomoji
lopšinių paskirtis: klausos, ritmo, kalbos, vaizduotės, pasau-
lio pažinimo lavinimas.

Šiandien lopšinės, migdymo tradicijos gyvuoja ir šiuolaiki-
nėse jaunose šeimose, ir kitoje aplinkoje: jų mokosi auklės,
darželių auklėtojos, vaikai ikimokyklinio ugdymo įstaigose,
veikia alternatyvaus kūdikių ugdymo sambūriai – Mamos
mokyklėlės, šeimų bendruomenės, kuriose mamos ir tėčiai
mokosi tradicinių lopšinių, žaidinimų, leidžiamos knygelės,
garso įrašai, filmai.

The tradition of lullabies and putting children to sleep in Lithuania

Lullabies and the context of related customs and rituals have helped people raise children for ages. The transition from the conscious state to sleep used to be considered a dangerous state of transformation, especially of a child up to one year of age, and was associated with various beliefs (e. g. rocking a cat in the cradle before putting a baby into it) and restrictions (e. g. a bad sign was to swing an empty cradle), yet rocking a baby in a cradle was one of means of protecting it. While putting a child to sleep, mothers would sing lullabies, and their melodic motives or refrains (e. g. *lyliā lyliā, liuli liuli, a-a a-a*) imitating the movement of swinging as well had magic purpose – to bring sleep and foster growing.

Lullabies were created and sung by mothers, nannies and older members of family. The tradition, preserving parts of its regional peculiarities, to this day plays a significant role in Lithuania and is passed on by the family women.

The old lullabies are usually short, monophonic, the melodies are simple. Improvisation is the key element – mothers deviate melodies, include their own words to address their children, to sing about them and to wish the most beautiful things. The lyrics are also easy so that the child would understand them, yet still very expressive; the acting characters are cute and cosy, but at the same time carrying a mythological charge, for example, a mouse, a bunny, a cat or a bugaboo.

Psychologists noticed that lullabies help to maintain a balanced relationship between a mother and a child, stimulate baby's mental stability and strengthen the sense of security.

Moreover, they create an archetypic field providing with important foundation of native culture that impacts further in life. The educational purpose of lullabies is also appreciated as they help to develop hearing, sense of rhythm, speech, imagination and world cognition.

Nowadays lullabies find place both in modern young families and in the field of education: nannies, kindergarten teachers and preschool children learn these sleep songs, groups of alternative children raising emerge, such as schools for mothers, communities consisting of families, where mothers and fathers are taught traditional lullabies and games, also, books, recordings and movies are published.

Kūdikio migdymas

Lietuvos nacionalinio kultūros centro archyvo nuotrauka, 2013 m.

Lulling a baby to sleep

Photograph of Lithuanian National Culture Centre Archive, 2013

Pietų (šilinių) dzūkų dainavimo tradicija Žiūrų kaime

Žiūrai – vienas geriausiai etninės kultūros tradicijas išsaugojusių pietų dzūkų kaimų. Senosios jo dainos, išlaikiusios tarmę ir dzūkų muzikinio dialekto ypatumus, iki šių dienų buria bendruomenę.

1970 m. Jono Trinkūno iniciatyva Žiūrų kaimo žmonės suėjo į bendrą vakaronę, po kurios veiklą aktyviai pradėjo Žiūrų etnografinis (dabar – folkloro) ansamblis, o kartu su juo pajudėjo ir kiti dainingi Dzūkijos kaimai. Žiūrų ansamblio pirma-

sis vadovas – mokytojas Pranas Kalanta, nuo 1974 m. vadovavo bibliotekininkė Marcelė Paulauskienė, pagrindinė dainų vedančioji ir veiklų iniciatorė. Senujų ansamblečių vaikų ir etnografės Linos Būdienės iniciatyva kolektyvas, sulaukęs savo 45 metų veiklos sukakties, atsinaujino – jame taip pat dainuoja vaikai, vaikaičiai, kaimynai ir užėiviais vadinami naujieji Žiūrų sodybų šeiminkai.

Unikalus ansamblio bruožas – vienbalsių dainų skambėjimas, artimas heterofoniam dainavimui: tokį įspūdį sukelia balsų tembrų įvairovė, gebėjimas improvizuoti. Daugiabalses dainas moterys atlieka sodriu, žemu balso tembru, o vyrai dažnai pritaria aukštesniame diapazone. Žiūriškių dainavimas pritariant melodijai „virš balso“ tapo postūmiu savitai pietų dzūkų dainų daugiabalsio atlikimo tradicijai susiformuoti. Kolektyvinis dainavimas yra tvirtas ir aiškus, stengiamasi dainų melodijas išvingiuoti, iki galo išlaikyti dzūkams būdingą kantileniškumą.

Kolektyvo repertuare ryškiausios vestuvių dainos, kurias iki

šiol atsimena ir jų paskirtį žino vyriausieji pateikėjai ir daugelis jaunesnės kartos vietos žmonių. Vyriausi dainininkai yra išlaikę kalendorines, darbo dainas ir joms būdingus bruožus (priedainius, ritmo formules, intonacijas).

Jaunosios kartos stengiasi perimti pietų dzūkų dainavimo tradiciją, nes dainavimas kartu stiprina šeimų ir bendruomenės ryšius, ugdo pagarbą vietos kultūros paveldui, padeda pajusti kultūrinį tapatumą.

*Žiūrų folkloro ansamblis televizijos studijoje
Marcelės Paulauskienės asmeninio archyvo nuotrauka, 1981 m.*

*Žiūrai Folklore Ensemble at a television studio
Photograph of Marcelė Paulauskienė's personal archive, 1981*

Singing tradition of Southern (Šiliniai) Dzūkai in Žiūrai village

One of Southern Dzūkija villages that maintain most of their old traditions is Žiūrai. Local old songs, preserving their dialect and the features of Dzūkai musical styles, to this day unite the community.

In 1970 on the initiative of Jonas Trinkūnas Žiūrai residents gathered to a get-together, after which Žiūrai Ethnographic (now – Folklore) Ensemble was established leading other Dzūkija villages to take interest in singing. The first leader of the ensemble was a teacher Pranas Kalanta and since 1974 it has been a librarian Marcelė Paulauskienė, the main lead singer and organiser of the group's activities. Having celebrated its 45 years' anniversary, the ensemble, encouraged by the children of the elder singers and ethnographer Lina Būdienė, made some changes – children, grandchildren, neighbours and *užėiviai*, non-local new-comers that bought houses in Žiūrai, joined the group.

A unique feature of the ensemble is the sound of monophonic songs, similar to heterophonic singing; the impression stems from a variety of voice timbres and improvisational skills. Women perform the many-voiced songs in sonorous and low timbres and men usually accompany in higher range. The ways Žiūrai villagers sing and accompany the melody 'above the voice' became an impulse for the development of an authentic Southern Dzūkai polyphonic singing tradition. The collective singing is firm and clear, melodious, preserving cantilenic traits characteristic of Dzūkai singing. Wedding songs stand out in the repertoire of the ensemble, what is more, the majority of the elder and the young sing-

ers not only know them by heart, but also comprehend their functions. The oldest singers have preserved calendar and work songs as well as their characteristics (refrains, rhythmic formulas and intonations).

The younger generation aim to learn the singing tradition of Southern Dzūkai, because collective singing strengthens family and community ties, fosters respect for local cultural heritage and helps to sustain cultural identity.

*Žiūrų folkloro ansambliui – 45-eri
Varėnos kultūros centro archyvo nuotrauka, 2016 m.*

*Žiūrai Folklore Ensemble celebrates 45 years
Photograph of Varėna Cultural Centre Archive, 2016*

Polka Lietuvoje

Polka yra improvizacinio pobūdžio vienažingsnis porinis šokis, dažniausiai atliekamas trepsint ir sukantis pagal 2/4 metro gyvo tempo muziką. Į Lietuvą atkeliavusi XIX a. viduryje, ji greitai prigijo, paplito ir šeimos, darbo, kalendorinių švenčių apeigose, vakaronėse pakeitė senesnės kilmės šokius bei perėmė jų paskirtį.

Lietuvių polka, kurios formų ir variantų priskaičiuojama apie 50, vertintina ir tirtina kaip Europoje paplitusios polkos formų ir variantų antologija. Tai – ir vienkojė polka, polka su pritūpimais, ištrepsėjimais, įmantriais kojų paraitymais, sukiniai „ant vietos“, ir ratelinė polka, kai polkos žingsnis susipina su ratelių figūromis, bei bene populiariausia iš jų – polka su ragučiais ir daugelis kitų atmainų.

Lietuvoje taip pat gausu kitų porinių bei daugiafigūrinių (kadrilinių) šokių, ratelių, kurių būtina sudėtinė dalis yra polka, pateikėjų vadinama „drabnukė“, „kratytinė“ ar „tryptinukė“.

Polka sutelkė lietuvių tradicinio šokimo būdo ypatybes, tačiau sukūrė ir savitą tam tikrų jos atlikėjų įgūdžių reikalaujančių stilių. Jai būdinga laisva, improvizuota figūrų kaita, priklausanti ne tiek nuo muzikinės formos, struktūros, kiek nuo šokiui vadovaujančio vyro. Gražiai šokti polką – vadinasi, gebėti meistriškai puošti šokio audinį savitais žingsniais, sukinais, vedžiojimu, rankos kėlimu ar kratymu, išraiškos priemonės naudoti atlikėjo būdai, išskirtinumui atskleisti.

Polkos gyvybingumas neišblėso iki šių dienų, jos patrauklumas netgi didėja drauge su pastebimai augančiu tradicinių šokių poreikiu – buriasi šio pomėgio žmonių klubai, vyksta vakaronės, pratybos. Specialistai, mokytojai, folkloro kolektyvų vadovai ir dalyviai rūpinasi šokio fiksavimu ir sklaida, organizuoja mokymus, vakarones, konkursus mokyklose, polkos varžytuves Vilniuje, Kaune, Varėnoje, Šakiuose ir kitose vietovėse, rengiamos šalies mokinių folklorinių šokių varžytuvės „Patrepšynė“ Šiauliuose, kur tradicinei polkai skiriamas ypatingas dėmesys. Lietuvos folkloro bendruomenė noriai praktikuoja polkos tradicijas, nes jos suburia kelių kartų

bendruomenes, padeda stiprinti tautinį tapatumą, įveikti šių laikų socialines žmonių susvetimėjimo, bendravimo problemas, skatina patirti džiaugsmą ir malonumą šokant poroje ir visiems kartu.

*Mažųjų polka
Lietuvos nacionalinio kultūros centro archyvo nuotrauka, 2008 m.*

*Polka by the little ones
Photograph of Lithuanian National Culture Centre Archive, 2008*

Polka in Lithuania

Polka is a one-step couple dance of improvisational nature, usually performed stamping and spinning to a lively 2/4 tempo music. Having arrived to Lithuania in the 19th century, it found its place quick, became popular in family, work and calendar celebrations, and substituted dances of earlier origin by overtaking their functions in get-togethers.

Lithuanian polka with estimated around 50 variants could be considered and researched as an anthology of the forms and variations of polka widespread in Europe. The many types of polka are the following the one-foot polka, polka with squats and stamping, intricate feet movements, spins remaining in the same spot, circle polka when its movements are combined with circle dance figures, and one of the most popular – ‘Polka with Horns’, etc.

In Lithuania, there is also plenty of multi-figure (quadrille) dances and circles that include polka movements. Polka is sometimes referred to as *drabukė*, *kratytinė* or *tryptinukė* by its bearers indicating the stamping and shaking of a body.

Even though polka combines Lithuanian traditional dancing characteristics, it has also developed an authentic style that requires particular skills. It is characterised by a free, improvised use of figures, depending less on the musical form and structure and more on the leading male dance partner. Dancing polka beautifully usually implies the skills of incorporating own original movements, spins, turns, raising and shaking hands, other means of expression in order to show the personality and originality of the dancer.

The vivacity of polka prevails to this day, its appeal even grows due to noticeably increased demand for traditional

dances manifested in establishing traditional dance clubs, get-togethers and workshops. Specialists, teachers, leaders of folklore groups and their members put their efforts to document and disseminate dances, to organise workshops, get-togethers, competitions at schools, polka contests in Vilnius, Kaunas, Varėna, Šakiai and other places, also, National Schoolchildren Folklore Dance Competition ‘Patrepsynė’ is held in Šiauliai, where they pay exceptional attention to traditional polka. Lithuanian folklore community is keen on practising polka traditions, because they unite generations, strengthen national identity, help to overcome the social alienation and communication problems, and encourage to enjoy dancing both in couple and in group.

Polkos varžytuvės
Lietuvos nacionalinio kultūros centro archyvo nuotrauka, 2015 m.

Polka competition
Photograph of Lithuanian National Culture Centre Archive, 2015

Senovinis stintelių ir seliavų gaudymas žiemą sukant bobas Mindūnų kaime ant Baltųjų Lakajų ežero

Senovinis stintelių ir seliavų gaudymas žiemą sukant bobas po ledu traukiamu tinklu Lietuvoje yra jau menkai žinomas, tačiau nuo XIX a. pabaigos, kiek pamena vietiniai, vis dar tebenaudojamas ant Baltųjų Lakajų ežero Mindūnų kaime, Molėtų rajone.

*Tinklo traukimas
Mindūnų ežerų žvejybos muziejaus archyvo nuotrauka, 2014 m.*

*Pulling out the net
Photograph of Mindūnai Lake Fishery Museum Archive, 2014*

Ežero lede peikenomis iškertama eketė tinklui įleisti, nuo jos į dvi priešingas puses – dar apie 26–32 mažesnės eketės 20 m eglinėms kartims su pririštomis 100–200 m virvėmis po ledu stumti ir dar viena didelė tinklui su laimikiu ištraukti. Kartys su pririštomis virvėmis (kitas galas – prie tinklo sparnų) stumiamos po ledu, ištrauktų virvių galai rišami prie bobų, aplink jas 4 m ilgio kartimis sukamos virvės – traukiamas tinklas. Stintelės ir seliavos atplaukia į tinklo maišą motnią, kuri į paviršių iškeliamą ištraukimo eketėje. Čia laimikis semtuvu iš mažų akių tinklo išsემiamas į dėžes. Toks žvejybos būdas natūraliai taikomas nuo sausio vidurio iki kovo vidurio, kai ežero paviršius įšąla iki 25–40 cm. Tradiciją iš artimųjų perėmė ir puoselėja sertifikuotas tradicinės žeminės žūklės amato atstovas Albertas Kaminskas su jo apmokyta žvejų brigada. Mindūnų ežerų žvejybos muziejus ir Mindūnų bendruomenė kasmet vasario antroje pusėje (ledas stipriausiai įšalęs ir oras būna žiemiškai geras) organizuoja Žiemos žūklės šventę. Į ją susirenka iki 1500 dalyvių, kad pamatytų ir susipažintų su tik šiame krašte išlikusiu 2013 m. sertifikuotu senuoju stintelių ir seliavų gaudymo būdu, skanauja žuvienės ir stebi žuvų rūkymo procesą.

Old method of winter fishing smelts and vendace by steering *bobos* in Baltieji Lakajai lake in Mindūnai village

And old method of fishing smelts and vendace in winter by steering *bobos* to pull a fishing net through a hole in the ice is little known in Lithuania, however, as far as the locals remember, it has been applied uninterruptedly since the end of the 19th century in the area of Baltieji Lakajai lake in Mindūnai village, Molėtai District Municipality.

Firstly, fishermen cut an ice hole to put a net into the water, next to it, 26–32 smaller ice holes are cut on each of the two opposite sides – they are used to push 20 metre fir poles with attached 100–200 metre ropes under the ice, then at the end of the row there should be one bigger ice hole to pull out the fish. Secondly, the poles with robes (whose other ends are tied to the wings of the fishing net) are dragged under the ice, and when they reach the final hole, the robes are pulled out and attached to *bobos* that have 4 metre poles – fishermen hold on them and pull the net by steering the mechanism. Smelts and vendace swim into the bag of the net called *motnia* – it is taken out through the hole. Finally, the catch is emptied and put to boxes.

This method of fishing is usually applied from the mid-January to mid-March when the ice surface of the lake reaches 25–40 centimetres. Tradition was passed on to and continued by certified traditional winter fishing craft bearer Albertas Kaminskas and the fishermen group trained by him.

Every year, in the second half of February (when the ice is

the firmest and the weather is winter appropriate), Mindūnai Lake Fishery Museum and Mindūnai community organise Winter Fishery Festival. It attracts around 1500 guests, which are interested in seeing and learning about the old method of fishing smelts and vendace, since it remains only in this region and was certified in 2013 as well as to taste local fish soup and watch fish smoking process.

Žvejyba sukant bobą
Mindūnų ežerų žvejybos muziejaus archyvo nuotrauka, 2014 m.

Fishing by steering boba
Photograph of Mindūnai Lake Fishery Museum Archive, 2014

Šiaudinių sodų tradicija

Šiaudų sodai yra viena lietuvių paprotinės liaudies dailės rūšių. Tai tūriniai griežtos geometrinės formos dirbiniai, turintys estetinę ir sakralinę paskirtį. Vyrauja keturšlaitės piramidės silueto ir iš jos kilusios sudėtingesnės struktūros, taip pat sutinkamos žvaigždės, skritulio formos. Labiausiai paplitusį sodų pavidalą sudaro oktaedras – dvigubos vieno keturkampio perimetro piramidės, kurių viršūnės simetriškai nukreiptos į viršų ir apačią. Puošiami jie tradiciniais gvyvę, vaisingumą, turtingumą simbolizuojančiais elementais. Sodai yra svarbi senąją pasaulėžiūrą atspindinti lietuvių ir baltų kultūros paveldo dalis, todėl jie prilygintini universaliam Pasaulio medžio – darnios visatos – simboliui: vertikaloje ašyje jis atspindi dangaus–žemės–požemio, praeities–dabarties–ateities modelį, o horizontalėje – keturias pasaulio šalis.

Sodai, vadinti *liktoriumi*, *voru*, *dangumi*, *rojumi*, buvo rišami visoje Lietuvoje (ilgiausiai Aukštaitijoje), kabinti virš kūdikio lopšio, vestuvinio stalo, jais puošti namai ruošiantis Kūčioms ir Velykoms, tikintis, kad namuose ir santykiuose su pasauliu, savimi vyrautų darna.

Šie dirbiniai skirtingais būdais taip pat rišami Latvijoje, Estijoje, Lenkijoje, Ukrainoje, Rusijoje, Suomijoje ir Švedijoje. Šiuo metu sodas paprastai naudojamas kaip dekoratyvinis interjero elementas, kabinamas įvairiose namų vietose. Dalis žmonių tebesieja jį su šeimos, kalendorinėmis šventėmis. Nemažai jaunavedžių užsako vestuvinius sodus arba išnuomotais puošia vestuvių puotos patalpą, kai kurie įsigyja sodą ir vestuvių jubiliejui arba krikštynoms.

Šiandien vis daugiau randasi ir sodų rišėjų – tradiciją praktikuoja tiek iš tėvų išmokę, tiek edukacinius mokymus lankę

žmonės. Svarbu tai, jog meistrai laikosi nuostatos rišti arba, kaip jie sako, auginti sodą mąstydami apie tik teigiamus dalykus ir jų linkėdami. Taip kuriamas bendruomeniškumo, pasitikėjimo jausmas.

*Marijos Liugienės sodas
Artūro Moisiejėnkos nuotrauka, 2015 m.*

*A garden by Marija Liugienė
Photograph by Artūras Moisiejėnka, 2015*

Tradition of straw gardens

Straw gardens are one of Lithuanian traditional art forms. They are volume decorations of precise geometric forms that carry aesthetic and sacral functions. The most usual forms are of four-side pyramid and other derivative intrinsic structures as well as stars and spheres. The octahedron makes the most common shape, which is, double pyramids whose bases are squares of the same perimeters and whose tops face upwards and downwards. The gardens are decorated with traditional elements symbolising life, fertility and well-being. The gardens are an important part of Lithuanian and Baltic cultural heritage reflecting the old worldview, therefore, they are compared to the World Tree – the universal symbol of harmonious universe: the vertical axis represents the model of the Heavens–the Earth–the Underground or the Past–the Present– the Future, and the horizontal axis stands for the cardinal points.

Gardens, in the past also called *candlestick*, *spider*, *the sky* or *heaven*, were made all around Lithuania (for the longest in Aukštaitija), hung about cradles, wedding tables, used to decorate home before Christmas Eve or Easter hoping that harmony would prevail at home, with the world and in personal life.

The gardens of various techniques are also made in Latvia, Estonia, Poland, Ukraine, Russia, Finland and Sweden. Nowadays the gardens are usually used as decorations and hung in various home places. A part of people still associates the gardens with family and calendar festivities. A lot of newlywed couples order wedding gardens or decorate their party venues with rented gardens, some buy the pieces for their wedding anniversaries or christenings.

Nowadays, more and more garden makers appear – they either learn it from their parents or attend workshops. It is important, the craftsmen maintain their policy of binding, or,

as they say, growing the gardens only thinking about positive matters as well as wishing them. In this way, a sense of community and trust is built.

*Sodas virš kūčių stalo
Artūro Narkevičiaus nuotrauka, 2015 m.*

*A garden above Christmas Eve dinner table
Photograph by Artūras Narkevičius, 2015*

Kryždirbystė ir jos simbolika Lietuvoje

Kryždirbystė – visoje Lietuvoje paplitęs sinkretinis liaudies kultūros reiškiny, jungiantis architektūros, skulptūros, kalvystės bei tapybos elementus. Tai – amatų, meno bei tikėjimo sintezė, čia svarbus vietos bei meistro parinkimas, kūrybos

procesas, kryžiaus pastatymas, pašventinimas, lankymas, giedojimas ir apeigos, sunykusio kryžiaus sudeginimas.

Nuo XV a. lietuviai statė kryžius norėdami paminėti mirusiuosius, reikšdami pagarbą Dievui, šventiesiems, tikėdamiesi malonės, dėkodami už jį ar ieškodami apsaugos. Lietuvos kryždirbystėje dera krikščionybė bei archajiškas žmogaus santykis su gamta. Paminklai iki šiol statomi ne tik kapinėse, bet ir kaimuose, miesteliuose, prie vandens telkinių, šventais laikomų šaltinių ir akmenų, kabinami medžiuose. Kryždirbystė Lietuvoje pasižymi formų įvairove – tai kryžiai, stogastulpiai, koplytstulpiai, koplytėlės, savo ypatybėmis skiriasi Lietuvos etnografinių regionų paminklai.

Nors buvo draudžiama, kryžiai buvo statomi net okupacijos laikais. Lietuvoje paplitę ne tik pavieniai paminklai, bet ir jų masyvai, žymiausias jų – vadinamasis Kryžių kalnas (Jurgaičių piliakalnis) netoli Šiaulių.

*Kryžių kalnas Šiaulių rajone
Lietuvos nacionalinio kultūros centro archyvo nuotrauka, 2004 m.*

*Hill of Crosses in Šiauliai district
Photograph of Lithuanian National Culture Centre Archive, 2004*

Lietuvoje aktyviai dirba per 200 kryždirbių. Kryždirbystė 2001 m. UNESCO buvo pripažinta žmonijai reikšminga vertybe, o 2008 m. įtraukta į UNESCO Reprezentatyvųjį žmonijos nematerialaus kultūros paveldo sąrašą.

Cross-crafting and its symbolism in Lithuania

Cross-crafting is a Lithuanian folk art tradition that emerged in the 15th century. It is a synthesis of craftsmanship, artistry and faith; every step of the making and maintenance of crosses matters: establishing the purpose (in honour of the deceased, God or saints, search for mercy or protection, etc.), choosing the right craftsman, the creative process, erection, consecration, visitations to crosses, chanting and other related ceremonies, the burning of a collapsed monument, etc. The ideas of Christianity and the archaic human relationship to nature intertwine in the tradition. The monuments are built not only in cemeteries but also in villages, towns, near water areas, wells and stones considered to be sacred, they are also hung on trees. There shapes of sculptures vary, for example, they can be crosses, pillars with roofs, ornaments and statuettes of saints as well as chapels with paintings and metal parts – it depends on a region.

Even though cross-crafting was forbidden during various periods of occupation, it did not stop people from resurrecting crosses. The best examples of cross-crafting vitality are the ensembles of crosses. The most famous is the Hill of Crosses in Šiauliai district.

Nowadays there are more than active 200 cross-craftsmen in Lithuania.

*Koplytstulpis Igno Končiaus sodyboje, Purvaičių k., Plungės r.
Lietuvos nacionalinio kultūros centro archyvo nuotrauka, 2004 m.*

*A wayside shrine in the homestead territory of Ignas Končius,
Purvaičiai vil., Plungė dist.
Photograph of Lithuanian National Culture Centre Archive, 2004*

Dainų ir šokių švenčių tradicija Estijoje, Latvijoje ir Lietuvoje

Dainų šventė – tai nenutrūkstamas nacionalinės kultūros raidos procesas, kuriame dalyvauja mėgėjų ir profesionalūs meno kolektyvai, jų vadovai, repertuaro kūrėjai, kultūros ir švietimo įstaigos. Tai ir svarbiausias Lietuvos kultūros įvykis, įspūdingas renginys ir reginys, suburiantis arti 40 tūkstančių dalyvių.

*Lietuvos dainų šventės „Amžių sutartinė“
Folkloro diena „Žemynėle, žiedkelėle“
Lietuvos nacionalinio kultūros centro archyvo nuotrauka, 2009 m.*

*Folklore Day 'The Earth in Blossom' of
Lithuanian Song Celebration 'Songs of the Centuries'
Photograph of Lithuanian National Culture Centre Archive, 2009*

Dainų šventės tradicija ir simbolika yra trijų Baltijos šalių reiškinys, žmonijai reikšminga vertybe UNESCO pripažintas 2003 m., o 2008 m. įrašytas į UNESCO Reprezentatyvųjį žmonijos nematerialaus kultūros paveldo sąrašą. Lietuvoje šventė pirmą kartą surengta 1924 m. Kaune. Lietuvos dainų šventės vyksta kas ketveri penkeri metai, o tarp jų rengiamos Moksleivių dainų šventės.

Šventės pagrindinės dalys – Folkloro diena, skirta tradicinės kultūros įvairovei, Ansamblių vakaras – spalvinga teatralizuota, stilizuoto liaudies meno programa, Šokių diena – choreografų sukurtos lietuvių papročius, simbolius interpretuojančios šokių kompozicijos, kurias atlieka arti 10 tūkstančių šokėjų, ir Dainų diena, į vieną mižinišką chorą suburianti 20 tūkstančių dainininkų, atliekančių harmonizuotas liaudies dainas, lietuvių profesionaliosios muzikos aukso fondo ir šiuolaikinių autorių vokalinę muziką. Išskirtinė jos ypatybė – dainavimas *a cappella*. Šventės programą papildo Liaudies meno paroda, Teatro diena,

kanklių koncertas, jungtinis pučiamųjų instrumentų orkestrų koncertas ir paradai, spalvingos šventės dalyvių eitynės etc.

Tradition of Song and Dance Celebrations in Estonia, Latvia and Lithuania

Lithuanian Song Celebration is an ongoing cultural development process involving amateur and professional ensembles, artists, cultural and educational institutions. It is as well a prominent event that assembles more than 40000 participants every 4 years since 1924, when it first took place in Kaunas.

The celebration consists of 4 main parts: the *Folklore Day* dedicated to the traditional culture, the *Ensembles' Evening* which is a theatrical concert of stylized folk song, dance and

are usually held for 7 days; the programme expands and improves by other no less significant events: Folk Art Exhibition, the national musical instrument kanklės concert, performances of amateur theatre groups, shows of brass orchestras and colourful participant parades.

The tradition and symbols of the Baltic Song and Dance Celebrations (including Lithuanian) were inscribed in 2008 on the Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity.

instrumental groups, the *Dance Day* during which 10000 dancers present massive choreographic compositions, and the *Song Day* that gathers more than 20000 singers to perform both arranged folk songs and professional repertoire by modern and classic Lithuanian composers; the distinctive feature of the celebration is singing a *cappella*. The festivities

*Lietuvos dainų šventės „Amžių sutartinė“
Dainų diena „Tūkstančio aušrų dainos Lietuvai“
Lietuvos nacionalinio kultūros centro archyvo nuotrauka, 2009 m.*

*Song Day 'Songs of the Thousand Dawns for Lithuania' of
Lithuanian Song Celebration 'Songs of the Centuries'
Photograph of Lithuanian National Culture Centre Archive, 2009*

Sutartinės – lietuvių polifoninės dainos

Sutartinės – sinkretinis menas, atspindintis muzikos, teksto ir judesio ryšį. Pavadinimas kildinamas iš veiksmažodžio „sutarti“, „derėti“. Sutartinės gali būti giedamos ir atliekamos muzikos instrumentais. Sutartines daugiausia gieda moterys, o instrumentinius kūrinius skudučiais, ragais, daudytėmis, kanklėmis, lamzdeliais atlieka vyrai. Choreografija nesudėtinga, judesiai saikingi: vaikščiojimas ratu, pora priešais porą ir pan.

Sutartinės reprezentuoja archajišką dviejų ar trijų balsų polifonijos stilių. Išskirtinis jo bruožas – sekundiniai nesudėtingų 2–5 garsų struktūros melodijų sąskambiai. Skiriami trys pagrindiniai sutartinių giedojimo būdai, pateikėjų vadinami dvejinėmis, trejinėmis ir keturinėmis, bet jų atmainų priskaičiuojama apie 40. Būdingas sutartinių bruožas – viena laikis skirtingų melodijų ir tekstų (prasmnio ir garsažodinio) skambesys. Yra žinomos darbo, kalendorinių švenčių, vestuvių, šeimos, karo, istorinės, kitų žanrų sutartinės. Tekstuose gausu archajiškų refrenų, garsažodžių, kurių reikšmę šiandien galima tik numanyti. Sutartinių tradicija paplitusi Šiaurės Rytų Lietuvoje (Aukštaitijos regione), pastaruoju metu ji aktyviai gaivinama kultūros, švietimo specialistų, tradicijos entuziastų pastangomis.

Į UNESCO Reprezentatyvųjį žmonijos nematerialaus kultūros paveldo sąrašą sutartinės įtrauktos 2010 m.

*Sutartinių giedotojų grupė „Trys keturiose“
Jurgitos Treinytės nuotrauka, 2006 m.*

*Sutartinės Singers' Group 'Trys keturiose'
Photograph by Jurgita Treinytė, 2006*

Sutartinės, Lithuanian multipart songs

Sutartinės is a syncretic art form based on interlinking polyphonic music, lyrics and movements. The meaning of the word 'sutartinė' is derived from a Lithuanian verb 'sutarti' which means 'to be in accord'. *Sutartinės* are usually sung by

women and the instrumental versions are performed by men on pan-pipes, horns, long wood trumpets, *kanklės* (similar to cittern). The choreographic part is moderate, for example, walking in the form of a circle while linking arms and stamping feet. The poetic lyrics encompass work, calendar cycle, wedding, family, wartime and other moments of livelihood.

Sutartinės represent an ancient form of two- or three-voice polyphony. Melodies contain 2 to 5 pitches and comprise distinct melodic parts at the same time accompanied by different sets of lyrics – meaningful main text and a refrain that may include archaic vocables. Folk singers distinguish three main types of *sutartinės* in terms of performing practices and number of performers, location and function: *dvejinės* (two-somes), *trejinės* (threesomes) and *keturinės* (foursomes), however, that divides into al-

Apeiginio folkloro grupė „Kūlgrinda“
Lietuvos nacionalinio kultūros centro archyvo nuotrauka, 2009 m.

Ritual Folklore Group 'Kūlgrinda'
Photograph of Lithuanian National Culture Centre Archive, 2009

most 40 variations. The distinctive feature of *sutartinės* is second interval harmonies that derive from polyphonic melodic lines.

The tradition of singing is most common in North-East Lithuania, they are performed on solemn occasions as well as festivals, concerts and social gatherings.

Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadas 2017 m.

Vertybė

Jūžintų krašto keptinis alus

Kryžių lankymo tradicija Griškabūdžio apylinkėse

Kūčios

Kupiškėnų vestuvės

Kurtuvėnų Užgavėnės

Lopšinių ir vaikų mįgdymo tradicijos Lietuvoje

Pietų (šilinių) dzūkų dainavimo tradicija Žiūrų kaime

Polka Lietuvoje

Senovinis stintelių ir seliavų gaudymas žiemą
sukant bobas Mindūnų kaime ant Baltųjų Lakajų ežero

Šiaudinių sodų tradicija

Kryždirbystė ir jos simbolika Lietuvoje

Dainų ir šokių švenčių tradicija Estijoje, Latvijoje ir Lietuvoje

Sutartinės – lietuvių polifoninės dainos

Teikėjas

Jūžintų kaimo bendruomenė

Šakių rajono savivaldybės Griškabūdžio kultūros centras

Lietuvos nacionalinis kultūros centras

Folkloro klubas „Kupkėmis“

Šiaulių rajono savivaldybės kultūros centro Bazilionų filialas

Lietuvos nacionalinis kultūros centras

Varėnos kultūros centras

Lietuvos nacionalinis kultūros centras

Molėtų krašto muziejus

Vilniaus etninės kultūros centras

Lietuvos nacionalinis kultūros centras

Lietuvos nacionalinis kultūros centras

Lietuvos nacionalinis kultūros centras

Intangible Cultural Heritage Inventory 2017

Name of element

Keptinis beer of Jūžintai area

Tradition of visiting crosses in Griškabūdis area

Christmas Eve

Kupiškėnai Wedding

Kurtuvėnai Shrove Tuesday

The tradition of lullabies and putting children to sleep in Lithuania

Singing tradition of Southern (Šiliniai) Dzūkai in Žiūrai village

Polka in Lithuania

Old method of winter fishing smelts and vendace by steering bobos in Baltieji Lakajai lake in Mindūnai village

Tradition of straw gardens

Cross-crafting and its symbolism in Lithuania

Tradition of Song and Dance Celebrations in Estonia, Latvia and Lithuania

Sutartinės, Lithuanian multipart songs

Submitted by

Jūžintai Village Community

Griškabūdis Cultural Centre under Šakiai District Municipality

Lithuanian National Culture Centre

Folklore Club 'Kupkėmis'

Bazilionai Chapter of Šiauliai District Municipality Cultural Centre

Lithuanian National Culture Centre

Varėna Cultural Centre

Lithuanian National Culture Centre

Molėtai Regional Museum

Vilnius Ethnic Culture Centre

Lithuanian National Culture Centre

Lithuanian National Culture Centre

Lithuanian National Culture Centre

Jungtinių Tautų
Švietimo, mokslo ir
kultūros organizacija

Nematerialus
kultūros
paveldas

Reprezentatyvusis žmonijos nematerialaus kultūros paveldo sąrašas

Vertybė	Teikėjas	Irašymo metai
Kryždirbystė ir jos simbolika Lietuvoje	Lietuvos nacionalinis kultūros centras	2001 / 2008
Dainų ir šokių švenčių tradicija Estijoje, Latvijoje ir Lietuvoje	Lietuvos nacionalinis kultūros centras	2003 / 2008
Sutartinės, lietuvių polifoninės dainos	Lietuvos nacionalinis kultūros centras	2010

United Nations
Educational, Scientific and
Cultural Organization

Intangible
Cultural
Heritage

Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity

Name of element	Submitted by	Year of inscription
Cross-crafting and its symbolism in Lithuania	Lithuanian National Culture Centre	2001 / 2008
Tradition of Song and Dance Celebrations in Estonia, Latvia and Lithuania	Lithuanian National Culture Centre	2003 / 2008
Sutartinės, Lithuanian multipart songs	Lithuanian National Culture Centre	2010

LIETUVOS
NACIONALINIS

KULTŪROS
CENTRAS

Lietuvos nacionalinis kultūros centras yra biudžetinė įstaiga, kurios paskirtis – plėtoti istoriškai susiklosčiusias, kultūrinę tautinę tapatybę išreiškiančias ir įtvirtinančias etninės kultūros (nematerialaus kultūros paveldo) ir mėgėjų meno veiklas šalyje, metodiškai joms vadovauti, rengti Dainų šventes, kitas kultūros programas, skatinti visuomenės kultūrinę ir kūrybinę raišką.

Lithuanian National Culture Centre is a budgetary institution, whose main purpose is to develop historically formed spheres of ethnic culture (intangible cultural heritage) and amateur art expressing and promoting national cultural identity, to provide methodical monitoring, to organise Lithuanian Song Celebrations as well as other cultural programmes, to foster the society's cultural and creative expressions.

